

19. Зеленчук В. С. Население Бессарабии и Поднепровья в XIX в. Кишинев: Штиинца, 1979. 287 p.

20. История Молдавской ССР (с древнейших времен до наших дней). Кишинев: Штиинца, 1984. 553 p.

21. Мохов Н. А. Молдавия эпохи феодализма (от древнейших времен до XIX века). Кишинев: Карта Молдовенеаскэ, 1964. 440 p.

References

1. Ablay M. Din istoria tătarilor de la Gînghis Han la Gorbaciov. București: Kriterion, 1997. 305 p.

2. Achim V. Țigani în istoria României. București: Editura Enciclopedică, 1998. 202 p.

3. Cantemir D. Descrierea Moldovei. Chișinău-București: Litera Internațional, 2001. 256 p.

4. Costin N. Scrieri. Vol. I. Chișinău: Hyperion, 1990. 480 p.

5. Documenta Romaniae Historica (DRH). Seria A. Moldova. Vol. I (1384-1448). București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975. 663 p.

6. Documenta Romaniae Historica (DRH). Seria A. Moldova. Vol. II (1449-1486). București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976. 707 p.

7. Duminica I. Romii/țigani din Republica Moldova: o comunitate etno-culturală inedită în spațiul tradițional istoric carpato-danubiano-pontic. In: Akademos, nr. 3 (34), 2014, p. 138-147.

8. Duminica I. Statutul social-juridic al romilor din Țara Moldovei în perioada medievală (sec. XV-XVIII). In: Revista de Etnologie și Culturologie, nr. 1, 2006, p. 233-240.

9. Giurescu C. C. Istoria Românilor. Vol. I. București: BIC ALL, 2007. 456 p.

10. Gonța Al. I. Satul în Moldova medievală. Instituțiile. Iași: Panfilius, 2011. 432 p.

11. Kogălniceanu M. Schiță despre țigani. Iași: Tip. Dacia, 1900. 68 p.

12. Pons E. De la robie la asimilare (rezumat), 1995. 16 p. http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf450.pdf (vizitat 03.03.2016).

13. Poștarencu D. Aspecte demografice referitoare la țigani din Basarabia (sec. al XIX-lea – înc. sec. al XX-lea). In: Interstitio. East European Review of Historical and Cultural Anthropology, vol. II, nr. 2 (4), 2010. p. 51-84.

14. Potra G. Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România. București: Mihai Dascal Editor, 2002. 378 p.

15. Tomuleț V. Categoriile de țigani din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. In: Romii/țigani din Republica Moldova: comunitate etnosocială, multi-culturală, istorico-tradițională (1414-2014). Materialele Conferinței Științifice Romologice Republicane. Chișinău, 2014, p. 41-56.

16. Ureche Gr., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei. Chișinău: Hyperion, 1990. 638 p.

17. Bataillard P. Nouvelle recherches sur l'apparition et la dispersion des bohémiens en Europe. In: Bibliothèque de l'École des chartes, vol. XI, nr.1, 1850, p. 14-55: http://www.persee.fr/doc/bec_0373-6237_1850_num_11_1_452250?h=paul&h=bataillard (vizitat 04.05.2016).

18. Serboianu P. Les Tsiganes: Histoire, Ethnographie, Linguistique Grammaire-Dictionnaire. Paris: Payot, 1930. 406 p.

19. Zelenchuk V. S. Naselenie Bessarabii i Podnestrov'ya v XIX v. Kishinev: Shtiintsya, 1979. 287 p.

20. Istoriya Moldavskoy SSR (s drevneyshikh vremen do nashikh dnei). Kishinev: Shtiintsya, 1984. 553 p.

21. Mokhov N. A. Moldaviya epokhi feodalizma (ot drevneyshikh vremen do XIX veka). Kishinev: Kartya Moldoveneaske, 1964. 440 p.

Ecaterina Oprea (Chișinău, Republica Moldova). Cercetător științific, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Екатерина Опря (Кишинев, Республика Молдова). Научный сотрудник, Центр этнологии, Институт культурного наследия, Академия наук Молдовы.

Ecaterina Oprea (Chisinau, Republic of Moldova). Researcher, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: opreacatiusa@mail.ru

Dorina ONICA

PEISAJUL RURAL – INTERPRETĂRI ȘI REPREZENTĂRI SPIRITUALE

Rezumat

Peisajul rural – interpretări și reprezentări spirituale

Popularea și valorificarea continuă a unui teritoriu de către o comunitate a creat premise ca între aceste două componente să se contureze și lege relații speciale. Oamenii au oferit spațiului simboluri magice, arhetipuri, motive culturale și mitologice, înțelesuri și percepții filosofice, memorie, atașament sufletesc și fizic. Atât partea materială, cât și cea spirituală sunt prerogative de același nivel în cunoașterea și reprezentarea în ansamblu a spațiului rural,

fără a fi puse pe poziții de superioritate una față de alta. Abordarea aspectelor de spiritualitate asupra spațiului are drept fundament lucrările lui D. Stăniloae, L. Bлага, T. Vianu, G. Rose, L. Frobenius ș.a. De asemenea, o platformă incontestabilă pentru un astfel de demers este memoria colectivă și realitatea culturală a comunității rurale locale. Aspectul metodologic al studiului cuprinde metoda analizei calitative a surselor literare și științifice, chestionarea etnologică de teren, metoda comparativă, observația directă și participativă etc.

Cuvinte-cheie: peisaj rural, spațiu, spiritualitate, simbol, om, natură.

Резюме

Сельский пейзаж – духовные интерпретации и представления

Продолжительное проживание общности на определенной территории и ее освоение дали основания полагать, что эти два компонента очерчивают и узаконивают особый вид взаимосвязи. Люди соотносят с пространством магические символы, архетипы, культурные и мифологические мотивы, душевную и физическую привязанность. Материальная и духовная составляющие обладают одинаковым положением в комплексном познании и репрезентации сельской местности, ни один из компонентов не преобладает над другим. Научный подход к исследованию духовности пространства представлен в фундаментальных работах Д. Стэнлоае, Л. Благи, Т. Виану, Г. Росе, Л. Фробениуса и др. Другим важным основанием для разработки темы является коллективная память и культурная реальность местной сельской общности. Методологический аспект работы включает метод качественного анализа литературных и научных источников, этнологический полевой опрос, сравнительный метод, прямое и включенное наблюдение и т. д.

Ключевые слова: сельский пейзаж, пространство, духовность, символ, человек, природа.

Summary

Rural landscape – spiritual interpretation and presentation

The population and continuous capitalization of a territory by a community for a long time contributes to the shaping and creation of special ties between them. People have offered magical symbols, archetypes, cultural and mythological motives, meanings and philosophical perceptions, memory, physical and spiritual attachment to the territory. Both the material and the spiritual components are important sources to understanding the rural landscape. The researching of the spirituality of the space has theoretical basis in the studies of D. Stăniloae, L. Blaga, T. Vianu, G. Rose, L. Frobenius, etc. Also, an unquestionable platform for such an endeavour is the collective memory and cultural reality of the local rural community. The methodological aspect of the study includes the qualitative analysis method of literary and scientific sources, the ethnological site researching, the comparative method, direct and participatory observation etc.

Key words: rural landscape, space, spirituality, symbol, human, nature.

Statornicirea unei relații spirituale dintre om și mediul său natural a fost și este întărită de faptul că natura și bogățiile ei oferă omului cele mai diverse po-

sibilități de trai. Prin urmare, o formă de recunoaștere a acestei susțineri, comunitatea a simțit necesitatea să atașeze spațiului înțelesuri și valențe spirituale, magice, folclorice, sociale – expresii de venerare a naturii. În același timp, frumusețile pitorești au fost prima sursă de inspirație pentru omenire, iar creațiile literare, muzicale, în pictură, cultură populară, reflectă la cel mai înalt nivel acest lucru.

Privitor la puternica simbioză spirituală dintre omul din spațiul românesc și natură, Dumitru Stăniloae menționa că „fețele omenești răsar din peisajul țării, sunt expresia lui umană, sunt peisajul care grăiește și te îmbie cu ospitalitatea lui; peisajul țării are față umană românească și poartă veșmânt românesc. Fața omului s-a imprimat în peisajul țării, peisajul s-a imprimat în fața omului. Spațiul țării e spațiul umanizat în mod românesc sau transfigurat în față românească, dat fiind că el capătă, prin afecțiunea și familiaritatea față de el, o frumusețe care depășește trăsăturile inexpressive ale unei naturi văzute prin ochi obiectivi, științifici, neutri” [19, p. 15]. Astfel întrepătrunderea raporturilor om-natură cunoaște profunde nivele de ordin fizic, psihologic, spiritual, devenind în timp un tot întreg, o unitate îngemănată.

Din copilăria omenirii, ființa umană a jertfit, închinat ofrande forțelor naturii sau a practicat anumite acțiuni pentru a îmbuna, în credința sa, vântul, ploaia, furtunile, în vederea realizării de către el a pașnicului curs al vieții. Spre exemplu, și azi oamenii cred că ploaia puternică, cu grindină este o pedeapsă de la Dumnezeu. Alții interpretează aceste ploi puternice, care de obicei se desfășoară pe 2 august la Sf. Ilie, prin credința că Sf. Ilie umblă prin cer cu carul, iar când caii dau din copite – tună, iar când sfântul dă din bici – scapără (Inf. G.M). Gospodinele, de regulă când plouă tare, aruncă vâtrariul în ogradă, înfig toporul în pământ și aprind lumânarea din Noaptea de Înviere (Inf. E.L).

Personificarea naturii din jur prin stabilirea unui neam de zeități ce corespundeau diferitelor forțe naturale, considerate protectori ai activităților de muncă și spații, este un prim pas de culturalizare, socializare și însuflețire a spațiului și elementelor sale. Popularea și valorificare continuă a unui teritoriu de către o comunitate a creat premise pentru ca între această comunitate și spațiul respectiv să se contureze și lege relații speciale. Oamenii au oferit spațiului simboluri magice, arhetipuri, motive culturale și mitologice, înțelesuri și percepții filosofice, memorie, atașament sufletesc și fizic. Atât partea materială cât și cea spirituală sunt prerogative de același nivel în cunoașterea și reprezentarea în general a unui peisaj rural, fără a fi puse pe poziții de superioritate una față de alta. Întrucât spațiul rural în comparație cu cel urban din totdeauna a fost parte componentă indispensabilă din universul naturii, și au existat în timp și spațiu anume datorită echilibrului ce l-au menținut cu mediul înconjurător. Acesta este o nesecată sursă de idei, simboluri, motive, modele de supravețuire, lecții pentru viață și experiențe de muncă. Prin mun-

că – spune Ion Băcănaru – satul a scos din seva peisajului propriu, cele necesare traiului, dar în același timp el a primit de la acesta și nesecate imbolduri și modele de artă [1, p. 37]. Viața oamenilor reflectă și transpune într-o formă culturală evoluată prototipuri din natură, uneori chiar rămânând în urmă sub aspectul armoniei, perfecțiunii și ordinii firești.

A acțiunile de construire, ornamentare, simbolismul culorilor întreprinse de omul din mediul rural reprezintă o tendință a acestuia de a concura cu frumusețile naturii, de a reda esențe vioaie și armonioase. Spre exemplu, în baza cercetărilor de teren, analizei materialului fotografic și literaturii de specialitate, s-a observat că culorile alb, albastru, verde, roșu ș.a. reprezintă culori generice și caracteristice caselor din satele pruto-nistrene. Cât privește subiectul culorilor și funcția lor complexă, acestea au fost abordate cu multă analiză științifică de Zinaida Șofransky, în lucrarea *Cromatică tradițională românească* [20]. Anume toate culorile preferate și aplicate pe elemente de decor și arhitectură din cadrul locuinței în perioadele posomorâte de iarnă estompează rutina, somnolența peisagistică, oferind suflu de viață și aspecte estetice. Motivele luate din natură sunt culturalizate, plasate în locuri bine gândite de om, anume pentru a avea funcții apotropaice. În așa fel universul a devenit un bun ocrotitor al oamenilor nu numai în înțelesul fizic, cosmic, dar și psihologic, spiritual. Este foarte edificatoare, importantă și însuflețită relația spirituală dintre oamenii satului și locul lor de trai. Locul asigură existență, statornicie, echilibru.

Legătura spirituală cu peisajul concret oamenii au făcut-o prin intermediul unui șir de credințe, superstiții, obiceiuri și tradiții fundamentate în timp. Relațiile spirituale legate de forțele naturii, lumea animală și vegetală susțin comunicarea omului cu mediul înconjurător. Acesta construiește niște relații spirituale speciale care se materializează în diferite poezii, cântece, legende, povestiri. Animalele în cultura românească au fost și sunt simboluri și personaje divine, forțe protectoare și atribute vii asociate unor sărbători (porcul la Crăciun; mielul de Paști, de Sf. Gheorghe; șarpele de ziua Sf. Cruci; lupul la Sf. Andrei etc.). Criteriile magico-mitice ordonează relațiile omului cu natura. Arhetipurile faunistice sunt caracteristice fiecărui popor și își au originea spirituală în specificul și biodiversitatea regiunii geografice în care locuiesc. Prin domesticirea și creșterea animalelor de către om s-au conturat două procese interdependente: primul – omul a trebuit să creeze condiții prielnice de îngrijire a acestor vietăți, să se adapteze la „cerințele” lor; al doilea – animalul s-a conformat captivității, a devenit mai blând și chiar s-a atașat foarte tare de loc și de om. Comunitatea locală și-a înrădăcinat niște credințe și elemente explicative față de acțiunea unor animale sau păsări: cântatul cocoșului de la miezul nopții deschide timpul malefic, și-l încheie prin cântatul în zori; dacă o fată mare aude primul cântat al cucului primăvara din partea dreaptă,

înseamnă că se va căsători ș. a.

Un alt exemplu este stabilirea calendarului ca formă de înțelegere a timpului și necesității desfășurării activităților agricole. În acest sens, Valer Butură menționează că „prin evoluția dezvoltării plantelor cultivate, s-au intuit ciclurile luminii, în strânsă legătură cu drumul aparent al soarelui pe bolta cerească, mai lung vara, mai scurt iarna, s-a ajuns astfel la împărțirea timpului în anotimpuri, ca perioade în ciclul anului [6, p. 95]. Colectivitatea rurală păstrează cunoștințe de precizie a timpului și obișnuiește și azi să practice diferite modalități în acest sens „în noaptea de ajun al Anului Nou, așezăm la geam douăsprezece foite de ceapă care corespund lunilor anului. În fiecare punem sare. Dimineața ne uităm să vedem – dacă sarea este uscată, înseamnă că acea lună a anului va fi secetă, dar dacă este topită vor fi ploii” – ne informează un locuitor din Teleșeu – Orhei. O altă modalitate de a prezice vremea era orientarea după direcția vântului: „dacă primăvara vântul bate dinspre miază zi o să fie cald, și anul cu roadă. Dacă vine dinspre miază noapte va fi an cu secetă, cu necazuri” (Inf. D.Ș), „când e lună plină se schimbă gerurile” (Inf. S.T), cu sensul că se va încălzi. Prin desecarea animalelor, de asemenea, se ghicește timpul „când se taie porcul, se precaută splina, unde este groasă va fi iarna geroasă, unde este subțire va fi timpul mai călduros” (Inf. M.M). Memoria colectivă păstrează sensul semnelor timpului „vine toamna când prinde a bate bruma și se înroșesc frunzele pe la Ziua Crucii” (Inf. B.A), „După Duminica Mare încep ploile cele mari” (Inf. Midoni M). Cele enumerate mai sus și crearea posibilităților de orientare și interpretare a spațiului și naturii sunt forme incipiente de a conferi proceselor naturale și cosmice un înțeles, un curs asemeni celui uman. Respectiv observăm inteligența, dibăcia și dorința oamenilor de a se contopi, racorda la ritmurile naturii, proces considerat a fi un șir nesfârșit de beneficii pentru umanitate.

Cunoștințele empirice populare se încadrează organic în percepția tradițională asupra spațiului. Astfel, cunoștințele și practicile privind natura, universul și meșteșugurile populare provin din viața practică, rutina zilnică de muncă, gândirea logică. Cu toate acestea, ele își au izvorul în trecutul spiritual, mentalitate, concepții și credințe despre lume, au un caracter ancestral. Cunoștințele despre univers – menționa sociologul român Ion. I. Ionică – sunt încercările poporului de reprezentare și explicare a fenomenelor naturii care acoperă distanța de la astre până la firul de iarbă și până la omul însuși. [...] Așa cum se înfățișează, cu unitatea lor actuală în viața satului, datele acestea alcătuiesc, în totalitatea lor, o reprezentare a lumii, pe deosebite trepte de mentalitate, reprezentare cu care societatea își caută potrivirea în toate articulațiile sale [9, p. 9-10]. Subliniem că cunoștințele populare cuprind ansamblul de percepții, explicații și argumente științifico-populare privind etnogeologia, etnopedologia, etnobotanica, etnozologia, hidrologia populară, etnometeorologia, astronomia

populară. Aceste straturi ale cunoștințelor populare se suprapun cu ordinea lor în învelișul geografic. Cercetările de teren ne-au oferit informații originale despre cunoștințele populare privind modalități de explicare și interpretare a acțiunii unor aștri asupra ființei umane și activității lui: luna – „când luna e în fază nouă, este perioada favorabilă vrăjilor și farmecelor de dragoste, de găsim și apropiere a ursitului. Luna e în creștere și trebuie să prind acest moment ca să reușesc să fac vraja ursitului” (Inf. G. I); „Omul acela s-a născut în spatele lunii, de asta este așa de aprins, și are o energie puternică și contradictorie”. Stelele – „fiecare om are steaua sa, când se naște un om apare o stea pe cer și cade odată cu moartea lui”, „Sunt călăuze pentru călători, drumeti” (Inf. G. O). O altă interpretare originală este cea a curcubeului, prin care se crede că se face legământul între cer și pământ. Un respondent ne-a spus că „curcubeul, când apare pe cer, cu cele două capete ale sale bea apă din două râuri” (inf. B. I).

Spiritualitatea peisajului este un factor și o condiție dominantă în determinarea stării sufletești a privitorului: pace/neliniște, entuziasm/repulsie, apreciere/contestare, siguranță/pericol etc. Principiile spirituale ale locului sunt reflectate prin sintagma *genius loci*, care are o putere evocatoare în determinarea caracteristicilor profilului antropologic și cultural al unei realități [12, p. 36]. Etnologul german Leo Frobenius, în rezultatul cercetării etnografice a culturilor din Africa, a avansat ideea că fizionomia culturilor și geneza lor sunt condiționate totdeauna de un anume „sentiment al spațiului”, o *paideuma* a peisajului. El dezvoltă concepția că „un anumit spațiu structurat într-un anumit chip poate fi privit drept simbol al unei culturi specifice lui. Simbolismul acesta e o consecință firească a teoriei morfologice, care diferențiază culturile în perspectiva exclusivă a sentimentului spațial”.

Sacralizarea spațiului prin anumite practici păgâne adoptate de creștinism în înțelesul credințelor, obiceiurilor, tradițiilor reflectă un sincretism în cadrul peisajului. Antagonismul dintre locuri rele/locuri bune, locuri sfinte, locuri rodnice sau sterpe, imprimă peisajelor rurale o puternică factură de însuflețire a spațiului. Frumosele peisaje sacrale, reprezentate prin mănăstirile, pelerinajele de pe teritoriul țării, sunt o dovadă vie a spiritului creator de frumos, tradiție, sfințenie a ceea ce ne înconjoară. Credința în Forța Supremă – Dumnezeu Tatăl, a determinat aproape involuntar oamenilor necesitatea de a vedea în jur persoana Lui pentru ca „să fie pace”, „să fie drum fără de primejdie”, „să păzească Domnul satele noastre”. Atribuirea locurilor percepute malefice și benefice este susținută de un șir de credințe, superstiții, practici de a evita sau purifica respectivele spații. Percepția de loc bun/loc rău în mentalitatea rurală are conotații agrare, fizice, umane, psihologice, sufletești. În înțelesul agrar, „locul bun este rodnic, aducător de bine, întotdeauna cu sens pozitiv. Locul rău este nerodnic, aducător de rău, întotdeauna cu sens negativ”

[6, p. 171]. Nu în zadar în comunitatea tradițională, înainte de începerea lucrului pământului, se recurge la felurite practici magice pentru a „curăța locul”, „a-l sfinți” ca „să fie roadă multă” etc. Un alt exemplu este că perioadei de la sfârșitul lunii august și lunii septembrie, când se coceau strugurii și începea culesul viilor, se conferea un rol aparte, cu importante semnificații mitologice, spirituale și apotropaice, această perioadă se află la hotarul dintre viață și moarte, vară și toamnă [14, p. 146]. Din cauza răcirii vremii se numea *răpciune, vinireciu*. Iar ziua de 14 septembrie mai era cunoscută ca „cristovul viilor” [15, p. 171-172] – vinețel. Exemplele pot continua la nesfârșit, întrucât ocupația de bază, agricultura și creșterea animalelor, este interdependentă și indispensabilă fără o reciprocitate om – natură. Căci rodnicia pământului leagă atașamentul omului față de el și îi dezvoltă simțul statorniciei și muncii, iar fertilitatea animalelor îi susține credința prosperității. Căci pământul este perceput ca o sacralitate primară [6, p. 128], ca o mumă ajutătoare și ocrotitoare. Experiența milenară a exercitării activității directe asupra mediului natural a făcut din viața naturii un *alter ego* al țăranului și păstorului [18, p. 120]. Oamenii au reușit de-a lungul timpului să explice fenomenele naturii prin intermediul basmelor, legendelor, conferindu-le personaje antropomorfe și zoomorfe ca expresie a celor ce se întâmplă în lumea naturii dar și a comunității [13, p. 178].

Diverse sunt obiceiurile și practicile magice prin care oamenii încearcă să intervină pe lângă forțele naturii, cu felurite manifestări în vederea bunăvoinței și actului de binefacere. Spre exemplu, Caloianul, jocul Sânzienelor, obiceiul arian de invocare a ploii – Păpăruda, sunt doar câteva referiri singulare prin care omul personifică natura, încearcă să se încadreze în circuitul ei prin ofrande, ritualuri și rugăminți. În creațiile folclorice ale poporului, natura este supusă unei personificări umane de valențe deosebite, care coboară până la personalizări și particularizări de o conjunctură om – natură ce vine din tot ce înseamnă creație, suflet, dorință interioară [10]. Respectiv, mitul este acela prin care se interpretează printr-un cadru fabulos forțe ale naturii, fiind prezentate sub formă de ființe ale căror acțiuni și aventuri au un sens simbolic [11].

Decorările cu frunzari, fie ramuri de măcieș, salcie, sau brazde cu iarbă verde – caracteristice unor sărbători – la locurile de la intrări, de trecere, sunt exemple concrete de încadrare a locurilor de locuit în cadrul universului, și ca elemente de artă [13, p. 181]. Spre exemplu, se cunoaște că unele plante au funcții apotropaice – crenguța de răchită (mărțișor) din ziua Floriilor se pune la ușa de la intrare sau sub grinda casei. La Duminica Mare, pe podeaua casei se așterne un covor din plante (*mentă rece, corovatică, frunze de nuc, vetrice*). În ajunul zilei de Ispas, la stâlpii de la poartă, la intrări se pun ramuri de nuc, tei sau salcie.

Toate aceste elemente ale naturii, manifestări folclorice, magice au devenit arhetipuri fundamentate

în credința populară. În această ordine de idei, Lucian Blaga susține că „arhetipurile sunt „icoane”, „fantasme”, de-o considerabilă amploare plastică, alcătuirii complexe, cu un puternic accent afectiv; mijloace de adaptare la lumea concretă, sensibilă” [3, p. 172]. Mai deducem ideea că arhetipurile – puteri, modele autoinduse de om – sunt o formă psihologică de adaptare a sa la mediul ce-l înconjoară, o formă de a se proteja și încadra totodată.

O altă abordare spirituală a peisajului cu ființa umană ne-o propune școala anglo-americană de landșaftologie, prin care peisajul este privit ca *sursă simbolică*, ca „text” și *concepție gender* [22, p. 81].

Peisajul privit ca simbol, presupune o condiție ce reflectă o sumă de elemente originale, specifice unui spațiu și unei comunități. Deseori anumite peisaje rurale sunt privite ca modele de orientare, simbolizând elemente de tradiție locală, concepții și credințe asociate spațiului respectiv, forme de a percepe lumea și identificarea localnicilor cu baștina – pământul natal, căci *omul sfîntește locul*. Referitor la conotația simbolică a peisajului, O. Spengler dezvoltă concepția *simbolismul spațiului*, având ca reper de cercetare mai multe culturi ce s-au dezvoltat istoric în diferite spații ale lumii. Iar privitor la cultura chineză el susține că „e izbitor faptul că nicăieri peisajul nu e în aceeași măsură parte integrantă a arhitecturii ca la chinezi. Templul nu e o clădire izolată, ci o construcție, pentru care colina și apa, arborii și florile și pietrele, într-un anume fel tăiate și așezate, sunt tot atât de importante, ca și porțile, zidurile, podurile” [5, p. 34]. Ernest Casirer, în *Eseu despre om*, vorbește despre spațiul simbolic perceput de om. În acest context subliniem că putem vorbi despre un peisaj simbolic, purtător de elemente identitare, care sunt atribute culturale relevante pentru un anumit spațiu cultural și social.

Înțeles ca text, peisajul într-un mod vizual-descriptiv redă esența, consistența și suflul vieții lui cu schimbări, evoluții sau involuții. Acesta comunică cu privitorul prin înfățișarea panoramică pe care i-o afișează, prin elementele culturale ce sunt purtătoare de informație și identitate. Peisajul povestește istoria unui loc și oamenilor lui, este un document istoric și etnografic, care conține cele mai relevante informații despre populația locală. Filosoful și sociologul britanic Gillian Rose spune că peisajul este privit ca o „privire adâncă”, capabilă în același timp să gândească critic, atât a „textului”, cât și a „modalității de privire” [21].

Și a treia direcție de abordare a peisajului cultural susținut de școala anglo-americană este cea a direcției gender. În opinia noastră, peisajul cultural rural dintre Prut și Nistru poate fi conceput prin două percepții gender. Prima percepție este reflecția sociologică – ce implică totalitatea impresiilor, concepțiilor și funcțiilor peisajului în opinia femeilor și bărbaților. A doua percepție are o interpretare mitologică și folclorică.

Așadar, în cercetările de teren, la întrebarea „Cum vedeți și apreciați peisajul înconjurător al satului dumneavoastră?” răspunsurile venite din partea bărbaților

și femeilor au fost relativ diferite. Astfel, în opinia romantică a elementului feminin peisajul satului este privit cu atașament sufletesc și de prețuire – „mie îmi place satul meu, că oamenii sunt cumiți, de uneală, săritori la nevoie, stimători” (Inf. B.M), „să mă duc unde m-oi duce, dar ca în sat la mine nu-i nimic. Așa cu livezi, cu copaci” – spune o altă informatoare (Inf. M. Z). Când „vedem frumusețea din jurul nostru, parcă și dorința de muncă este alta și cântecele răsună mai bine – relatează o altă respondentă (Inf. D. M). Peisajul rural în mentalitatea femeii este privit ca un loc de socializare, acolo unde este familia, unde este mama. Ideile și motivele din aspectul estetic al activității sale de creație, precum decorul interior și exterior al casei, aplicarea anumitor culori și ornamente, cântece, poezii, sunt luate din natura locului. Din opinia femeilor, am înțeles că peisajul este privit prin aerul pitoresc, pașnic ce-l emană; prin emoțiile și stările ce le trezește atunci când îl privești. Deci poartă un caracter romantic, visător, plin de sensuri și priveliști idilice cărora femeia le duce dorul. Evidențiem un peisaj olfactiv și emotiv. Studii privind conceptul gender în cadrul satului aparțin sociologului Iulia Bejan-Volc, care menționează și despre relația intimă a femeii din mediul rural cu natura. Conform opiniei sociologului, „fenomenul biodiversității certifică menirea femeii pe pământ. Există o interdependență dintre oameni și natură, ca o expresie a forței, înțelepciunii și voinței femeii. Femeia și biodiversitatea constituie un fenomen ce demonstrează atitudinea acestui popor față de mediul înconjurător”.

Din punctul de vedere al elementului pragmatic, realist și laconic al bărbaților, peisajul rural este relatat prin aspectul și funcția lui materială, prin capacitatea acestuia, rodnicia pământului și sursele naturii de a asigura cu cele necesare pe ei și familiile lor. Bărbații susțin că pământurile satului trebuie lucrate cu mare grijă, nici o palmă din pământurile satului nu trebuie pierdută în zadar. De asemenea, în concepția masculină, calmitatea atmosferică are un rol hotărâtor, deoarece de ea depind lucrările la deal, culesul roadei și celelalte munci agricole. „E adevărat – spun bărbații – că ceea ce vezi în fața ta când pleci la deal și admiri satul ca în palmă, îți place și parcă ești mai mândru de pitorescul locului natal; dar când nu este roadă, nu este ploaie sau zăpadă iarna, deja frumusețea nu mai contează. E bine când plouă și totul e verde în jur, căci este iarbă pentru cosit și pășunat animalele” (Inf. G. Z). Evident, bărbații, fiind mai mult legați de muncile agricole, percep într-o anumită măsură și calitatea ca peisajul să aibă o imagine estetică. Astfel, nu în zadar ei mereu fac „lucrul la vreme”, cu mare sârguință și responsabilitate, căci „nu vreau ca pământul meu să arate mai rău ca a vecinului, să rămână buruienos parcă ar fi fără stăpân” (Inf. S. M), sau „via trebuie legată, pusă pe haragi, că altfel ne râde satul” (Inf. M. N). Prin urmare, grija bărbaților ca pământul aflat în posesiunea familiei să fie mereu îngrijit și „să arate bine” le oferă un sentiment de mândrie „că sunt buni gospodari”, „te uiți

cu plăcere la ceea ce îți aparține”, „căci și pământul răsuflă”. Deci, prin activitățile insistente de organizare, amenajare a spațiului, prin lucrări agricole, bărbații atașează peisajului rural armonie, bună rânduială și gospodărire, fiindcă „satul trebuie să arate ca unul de gospodari, nu de trândavi sau bețivi” (inf. G. V).

Interpretarea gender a peisajului prin apelul la mitologie și folclorul românesc este o idee ivită din analiza studiilor filosofice și sociologice ale aceleiași Gillian Rose. Aceasta susține că „cercetarea peisajului ne duce la începutul masculin și feminin: partea naturală în peisajul cultural, spre exemplu prin imaginea nimfelor, driadelor ascultătoare și liniștite, este asociată cu începutul; iar dezvoltarea, culturalizarea este atașată începutului masculin” [22].

Folclorul mitologic românesc ne face cunoștință cu multiple forme de personificare a naturii, asociind figuri și însușiri antropomorfe unor elemente ale sale. Respectiv, ielele cu puteri malefic, fiind la număr 3, 5, 7, 9, cutreieră văzduhul nevăzut, cântând noaptea, jucând ziua, ca în horă, stărnind volburile de vânt, mai ales pe drumuri, la răscrucile acestora, pe câmp, prin poieni, peste păduri etc [6, p. 177]. De asemenea, mitologia românească ne vorbește despre o transpunere a nimfelor, hamadriadelor, alesidelor grecești în personificări feminine, precum *iele*, *rusalce*, *vâlve*, *știme*. În acest sens, Ernest Casirer afirmă că spațiul încă pentru comunitatea primitivă nu era pur teoretic, ci populat de puteri magice, divine, demonice.

Folclorul și practicile agricole sunt o altă sursă prin care este exprimată relația femeie, bărbat cu natura. Figura bărbătească cu însemne de muncă, dezvoltare, cultivare este redată prin obiceiul ancestral al Plugușorului, Tragerea primei brazde, Ieșitul la plug. Bărbatul este începutul fertilizator, creator. În așa fel, elementul feminin este fundamentul natural imaginar, originar al peisajului, iar elementul masculin e cel care aduce schimbarea, care oferă o nouă dimensiune vieții și situațiilor transformatoare. Brazda trasă de plug e nelipsită și din legendele întemeierii; e un act magic de înstăpânire asupra teritoriului și de cosmicizare (culturalizare) a spațiului, dar și un brâu ocrotitor împotriva invaziei forțelor haosului [8, p. 24]. Respectiv, toate acțiunile cu conotație magică, folclorică sau pur pragmatică sunt susținute de convingerea că omului i se cere „să facă un lucru ca lumea”, prin aceasta afirmându-se că și lumea e făcută „lume” printr-un simț conștient al rânduirii, al frumosului [19, p. 299].

O sursă de reprezentare, cunoaștere și descoperire a peisajului rural este literatura cultă, precum romanele, poeziile, legendele, basmele etc. Astfel, imaginea peisajului cultural rural este redată cu o deosebită elocință, artă, perfecțiune, în textele romanelor *Ion* (Liviu Rebreanu), *Moromeții* (Marin Preda), *Horodiște*, *Toiagul Păstoriei* (Ion Druță) ș.a. Creațiile scriitorilor, poezilor, prin intermediul unor personaje literare de excepție, redau percepția generală asupra satului, înțeles ca loc de

traie, continuitate între generații, relații sociale de muncă, manifestări culturale, mentalitate și spiritualitate. Drept exemplu este imaginea satului descrisă de Liviu Rebreanu în romanul *Ion*: „Satul dormea. Numai câte un cocoș întârziat mai vestea ici-colo zorile. O ceață ușoară, străvezie plutea peste acoperișurile țuguiate. Dealurile hotarului parcă se legănau tremurându-și porumbiștile multe, lanurile puține de grâu și de ovăz, în vreme ce vârfurile împădurite, negre și nemișcate vegheau odihna satului, ca niște capete de uriași îngropați în pământ până în gât” [16, p. 47]. Tot în acest roman, într-o formă artistică, aproape intimă, este prezentată relația om – pământ, atât de reprezentativă pentru mediul rural. *Ion* al Glanetașului, purtând un blestem al pământului, dezvoltă o fidelitate, obsesie oarbă, aproape magică față de forța și bogăția ce i-o poate da pământul, cu care își hrănește mintea și sufletul. În momentul când *Ion* obține pământurile mult râvnite ale Anei, autorul îl prezintă astfel: „Pământul se închina în fața lui, tot pământul... Îl cuprinse o poftă sălbatică să îmbrățișeze huma, să o crâmpoțească în sărutări. Întinse mâinile spre brazdele drepte, zgrunțuroase și umede. Mirosul acru, proaspăt și roditor îi aprindea sângele... Apoi încet, cucernic, fără să-și dea seama, se lăsă în genunchi, își coborî fruntea și-și lipi buzele cu voluptate de pământul ud și-n sărutarea această grăbită simți un fior rece, amețitor...” [17, p. 105]. În același timp, acest roman reprezintă o sursă etnografică deosebită, la care se poate face referință mereu.

Pitorescul peisajului rural și viața sa cu oameni și destine ne sunt descrise și de *Ion Creangă* în originalele *Amintiri din Copilărie*: „în satul Humulești, din târg drept peste apa Neamțului; sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: Vatra Satului, Delenii și Bejenii...nu era un sat de oameni fără căpătâi, ci sat vechi răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului, cu gospodari toți unul și unul”. Și în frumoasele povești, scriitorul redă cu multă magie, creativitate, contopirea dintre spiritul uman cu natura. Iar în povestea *Harap-Alb*, nunta lui Făt-Frumos cu fata împăratului este un exemplu de necombătut în acest sens.

Conform criticii literare, tema satului și a țăranului este una cu conotație realistă, iar o serie de scriitori au redat în lucrările lor nu numai frumusețea satului, dar și realitățile crunte la care au fost supuse. Astfel, în romanul lui *Duiliu Zamfirescu* *Viața la țară*, se vorbește despre spațiul rural românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea, când relațiile capitaliste pătrund în autarhia rurală, aducând cu el schimbări de ordin economic, social și cultural. Un alt exemplu de o reprezentativitate extraordinară este romanul *Moromeții* de *Marin Preda*. Relația trainică dintre *Ilie Moromete* și salcâmul de la poartă nu reflectă altceva decât strânsa și inseparabila comuniune dintre țăran și glia sa, la care nu vrea să renunțe, chiar dacă statul, prin programele de colectivizare, îi impune acest lucru. Și *Mihail Sadoveanu*, cu un simț dezvoltat al fantasticului, miraculosului, neobișnuitului, redă activități rurale ca pescuitul, vânătoarea,

descrie cu mult har peisajele înconjurătoare, apelând la personaje din lumea animală cu puteri extraordinare. Prin romanul Țara de dincolo de negură trăim o poveste, un mit plin de viață omenească, care ne transpune în tărâmurile și spațiile fantastice, miraculoase, fermecate.

Scriitorul basarabean Ion Druță, în romanul *Povara bunătații noastre*, redă viața satului Ciutura din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Ne prezintă viața satului cu o deosebită dragoste și deschidere spre cunoașterea peisajului rural și oamenilor lui prin fețe vii, caractere conservatoare, minți înțelepte și relații sociale reprezentative. Utilizând cuvinte simple și bine gândite, caracterizează câmpia Sorociei printr-un limbaj plastic și calm: „iar de jur-împrejur, cât cuprinzi cu ochiul, mustește o zare mărunțică cu dealuri mici și sinilii – ba le vezi, ba le visezi. Și dintr-o zare până-n alta – o câmpie rotundă și largă, vreo treizeci de sătisoare risipite la întâmplare. Ori că s-au pornit undeva departe în lume, ori că veneau de pe undeva, au zărit largul câmpiei și înmărmurite de atâta frumusețe, aici au rămas” [7]. Și în acest roman descoperim perena fidelitate a țăranului față de pământ, și influența enormă a acestuia asupra caracterului, aspectelor sufletești și psihologice al omului satului. Privitor la ciuturii și pământul lor, Ion Druță spune astfel: „ciuturii fără de pământ e ca și cum nu ar fi pe lume. ...Brazdele grele și miezoase picură veșnic în umerii ciuturii, trezindu-se îndată când omul trebuie să-și apere averea și cinstea. Din pământ ciuturii poate face vorbe cu haz, pământul îl supără și-l împacă cu lumea întreagă, pământul îi leagă necazurile și îl face a visa la norocul zilei de mâine” [7, p. 110].

Poeziile, prin ritmurile bine așezate, reflectă de asemenea viața rurală, primordialitatea axiologică a lumii satului pentru un întreg popor. Bogdan P. Hașdeu, în poezia *Muntele și Valea*, pe lângă reprezentarea personificată prin munte și vale a diferențierii sociale din comunitate, adică „cei de sus” și „cei de jos”, scoate în evidență și locul bine meritat al țăranului în perpetuarea neamului: „Nu sus, nu sus la cei avuți,/ În norii fumului pierduți,/ Se nasc fecundele virtuți./ Poporul ce suspină jos/ E singur valea roditoare,/ În care crește grâu și floare”.

Poetul basarabean Ion Vieru, în volumele *Rostul Țărânei*, *Autografe în câmp*, *O viață de vie*, aduce un elogiu omului de la țară și scrie despre tradiția lucrului pământului: „Aici țăranii seamănă și strâng/Aici li-s bucuriile și amarul/Când anul e mai sărac sau mai nătâng/Și când le umple, mai bogat, hambarul”; și despre legătura perpetuă a generațiilor față de Pământul-Mamă: „Aici din primăvară pân târziu/Când brumele se abat peste câmpie/Țăranii vin mereu din tată în fiu/Și în moși-strămoși, de-o întreagă veșnicie”; sau reflectă o veșnică identitate și contopire sufletească cu satul natal: „Din moși strămoși,/ Din piatră-n piatră,/ Din spic în zpic,/ Din val în val,/ Aici mi-e Patria/ Și vatra-/ Țărâna satului natal”.

De o importanță mare sunt studiile poetului și fi-

losofului Lucian Blaga despre conceperea spațiului și satului. L. Blaga în *Trilogia Culturii* realizează o analiză concretă a raportului dintre morfologia spațiului, prin relieful ce-l prezintă și determinanta acestuia asupra Doinei românești ca element identitar. Poetul mai spune că succesiunea vale – deal al teritoriului spațiului românesc – plaiul, influențează caracterul sufletului omului locului, orizonturile psihologice și de viață ale acestuia. „Plaiul – conform lui Lucian Blaga – prezintă o ritmicitate, un plan limitat, înalt, scurs în vale, cu zarea închisă, și dincolo de zare iarăși piept și vale la infinit” [5, p. 46]. Poetul mai menționează că orizontul acesta este acela al unui infinit ondulat, plaiul omniprezent în poezia, balada, doina, muzica noastră populară este spațiul sufletesc al cântecului. L. Blaga definea satul ca fiind „purtătorul și păstrătorul culturii populare, purtătorul matricei noastre stilistice” [4, p. 12].

Abordarea componentei spirituale a peisajului determină în mod obligatoriu apelul la *Balada Miorița*, care este o operă fundamentală ce sugerează încadrarea componentei umane românești în cea naturală. Primordialitatea relației om – natură printr-o formă mitizată – „Soarele și luna/ Mi-au ținut cununa/ Brazi și plătinași/ I-am avut nuntași” – reflectă încă o dată contopirea armonică a omului și vieții lui cu universul cosmic al naturii. Realizarea portretului păstorului de către măicuță tot se face prin raportarea fizicului omenesc cu perfecțiunea naturii: „Mustăcioara lui, spicul grâului/ Perișorul lui/Pana corbului/ Ochișorii lui/Mura câmpului”. Dumitru Stăniloae spunea că anumite momente din baladă, precum compararea peisajului frumos al naturii cu raiul: „Pe un picior de plai,/ Pe o gură de rai”; cântarea întrepătrunderii elementelor universului în viața umană; și momentul când mioara ia glas omenesc; prezintă o formă de umanizare sau transfigurare românească a naturii, „care este o reflecție a viziunii personaliste și liturgică a cosmosului, dezvoltată de sensul spiritual al Bizanțului, prin filosofia ortodoxă” [19, p. 16]. În același rând balada ne dezvăluie ideea că comunitatea mereu a aspirat să transforme spațiul locuit în imaginea unui rai, unui spațiu endemic.

În aceeași ordine de idei e necesar de menționat *Legenda Mănăstirii Argeșului*. Aici se reflectă puterea omului asupra naturii prin forța creativă ce o posedă, astfel în ciuda faptului că locul ales pentru construcția mănăstirii este neprielnic, malefic – „Un zid părăsit/Și neisprăvit/ La loc de grindis...” – voievodul Negru Vodă îl alege nu anume ca pe o provocare, dar ca pe un act de culturalizare, umanizare materială și spirituală a locului.

Trimiterile și analiza surselor literare, folclorice, credințele și obiceiurile populare, în perceperea rolului și sensului peisajului, dovedesc încă o dată importanța considerării lor ca izvoare edificatoare. Peisajul cultural rural mereu s-a bucurat de o atenție deosebită din partea omului, fie el țăran sau poet, însă fiecare l-a conceput în baza trăirilor emoționale, a realităților de viață, așteptări și binecuvântări oferite de el. Respectiv, consi-

derăm că încheierea acestui compartiment se poate face printr-o citare din lucrarea *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, în care Dumitru Stăniloae spune că „peisajul românesc e îmbrăcat într-un «har» cuceritor, strălucitor, indefinibil. Un har care înalță sufletul românesc într-o zonă mai presus de simpla natură, de natura obiect al analizei științifice. Totul este frumos în acest peisaj sau totul este gătit de sărbătoare, căci frumosul are sens de sărbătoare și de comuniune fericită în concepția poporului român” [19, p. 16].

Referințe bibliografice

1. Băcănanu I. Elementul geografic în viața satului românesc. In: *Lucrările Simpozionului de Geografie a Satului*. București, 1967, p. 33-39.
2. Bejan-Volc I. Relațiile gender rural: un imperativ al timpului. Chișinău: Ed. USM, 2004. 221 p.
3. Blaga L. Aspecte antropologice. Timișoara: Ed. Facla, 1976.
4. Blaga L. Izvoade. București: Humanitas, 2013.
5. Blaga L. Trilogia Culturii Orizont și stil; Spațiul miotic; Geneza metaforei și sensul culturii. București: Editura pentru Literatură Universală, 1969.
6. Butură V. Cultura spirituală românească. București: Ed. Minerva, 1992.
7. Druță I. Povara bunătații noastre. Chișinău: Universul, 2005.
8. Evseev I. Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale. Timișoara: Ed. Amarcord, 1994.
9. Ionică Ion I. „Reprezentarea cerului”. În: *Drăguș. Un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Manifestări spirituale*, Biblioteca de Sociologie, Etică și Politică condusă de D. Gusti. Sociologia României 2. București: Institutul de Științe Sociale al României, 1944, p. 9-10.
10. Ispirescu P. Legende sau basmele românilor. București: Codex, 2008.
11. Lalandé A. Vocabular tehnic și critic al filosofiei. Paris: P.U.F., 1991.
12. Moscovici S., Buchini F. Metodologia științelor socioumane. Trad. de Vasile Savin. Iași: Polirom, 2007.
13. Onica D. Seminarul internațional Saint George Hidirellez. Despre colaborări internaționale în domeniul promovării patrimoniului cultural imaterial. In: *Buletinul Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, fascicola Etnografie și Muzeologie. Vol. 17(30). Chișinău, 2012, p. 176-184.
14. Pamfile T. Sărbătorile la români. București: Colecția Mithos, 2005.
15. Popescu A. Tradiții de muncă românești în obiceiuri, folclor, artă populară. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986.
16. Rebreanu L. Ion. Vol. I. București-Chișinău: Litera Internațional, 2001.
17. Rebreanu L. Ion. Vol. II. București-Chișinău: Litera Internațional, 2001.
18. Smeu G. Repere estetice în satul românesc. București: Ed. Albatros, 1973.
19. Stăniloae D. *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*. București: Ed. Elion, 2004.
20. Șofransky Z., Șofransky V. Cromatica tradițională românească. București: Ed. Etnologică, 2012.
21. Wylie J. *Landscape*. N. Y.: Routledge, 2007.
22. Латышева А. Ю. Обзор современных исследований культурного ландшафта в англо-американской культурной географии. In: *Культурные ландшафты России и устойчивое развитие. Четвертый выпуск научных трудов семинара «Культурный ландшафт»*. М.: Географический факультет МГУ, 2009, p. 80-85.

References

1. Băcănanu I. Elementul geografic în viața satului românesc. In: *Lucrările Simpozionului de Geografie a Satului*. București, 1967, p. 33-39.
2. Bejan-Volc I. Relațiile gender rural: un imperativ al timpului. Chișinău: Ed. USM, 2004. 221p.
3. Blaga L. Aspecte antropologice. Timișoara: Ed. Facla, 1976.
4. Blaga L. Izvoade. București: Humanitas, 2013.
5. Blaga L. Trilogia Culturii Orizont și stil; Spațiul miotic; Geneza metaforei și sensul culturii. București: Editura pentru Literatură Universală, 1969.
6. Butură V. Cultura spirituală românească. București: Ed. Minerva, 1992.
7. Druță I. Povara bunătații noastre. Chișinău: Universul, 2005.
8. Evseev I. Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale. Timișoara: Ed. Amarcord, 1994.
9. Ionică Ion I. „Reprezentarea cerului”. In: *Drăguș. Un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Manifestări spirituale*, Biblioteca de Sociologie, Etică și Politică condusă de D. Gusti. Sociologia României 2, București: Institutul de Științe Sociale al României, 1944, p. 9-10.
10. Ispirescu P. Legende sau basmele românilor. București: Codex, 2008.
11. Lalandé A. Vocabular tehnic și critic al filosofiei. Paris: P.U.F., 1991.
12. Moscovici S., Buchini F. Metodologia științelor socioumane. Trad. de Vasile Savin. Iași: Polirom, 2007.
13. Onica D. Seminarul internațional Saint George Hidirellez. Despre colaborări internaționale în domeniul promovării patrimoniului cultural imaterial. In: *Buletinul Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, fascicola Etnografie și Muzeologie. Vol. 17(30). Chișinău, 2012, p. 176-184.
14. Pamfile T. Sărbătorile la români. București: Colecția Mithos, 2005.
15. Popescu A. Tradiții de muncă românești în obiceiuri, folclor, artă populară. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986.
16. Rebreanu L. Ion. Vol. I. București-Chișinău: Litera Internațional, 2001.
17. Rebreanu L. Ion. Vol. II. București-Chișinău: Litera Internațional, 2001.
18. Smeu G. Repere estetice în satul românesc. București: Ed. Albatros, 1973.
19. Stăniloae D. *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*. București: Ed. Elion, 2004.
20. Șofransky Z., Șofransky V. Cromatica tradițională românească. București: Ed. Etnologică, 2012.

românească. București: Ed. Etnologică, 2012.

21. Wylie J. Landscape. N. Y.: Routledge, 2007.

22. Latysheva A. Yu. Obzor sovremennykh issledovaniy kul'turnogo landshafta v anglo-amerikanskoj kul'turnoy geografii. In: Kul'turnye landshafty Rossii i us-toychivoe razvitie. Chetvertyy vypusk nauchnykh trudov seminaru «Kul'turnyy landshaft». M.: Geograficheskiy fakul'tet MGU, 2009, p. 80-85.

Informatori

Bulățel Alecsandru, a.n. 1952, s. Gradiște, r. Cimișlia.

Bulățel Maria, a.n. 1955, s. Gradiște, r. Cimișlia.

Burdujan Ion, a.n. 1921, s. Teleșeu, r. Orhei.

Dizinchevici Ștefan, a.n. 1923, s. Trebiscăuți, r. Bri ceni.

Dulghieru Maria, a.n. 1944, s. Feodorovca, r. Orhei.

Ermurachi Luca, a.n. 1925, s. Sălcuța, r. Căușani.

Gâțlan Iustina, a.n. 1920, s. Teleșeu, r. Orhei.

Gojman Maria, a.n. 1934, s. Cazangic, r. Cantemir.

Goreaci Vasile, a.n. 1935, s. Clocușna, r. Ocnița.

Goreaci Zinaida, a.n. 1945, s. Clocușna, r. Ocnița.

Grădinari Olga, a.n. 1925, s. Teleșeu, r. Orhei.

Manic Nicolae, a.n. 1932, s. Stolniceni, r. Hâncești.

Mavleanu Maria, a.n. 1939, s. Săcăreni, r. Nisporeni.

Midoni Maria, a.n. 1933, s. Sărățeni, r. Nisporeni.

Morozan Zinaida, a.n. 1950, s. Clișova Nouă, r. Orhei.

Spancioc Mihai, a.n. 1963, s. Telenești, r. Leușeni.

Stah Tudor, a. n. 1926, s. Moara de Piatră, r. Drochia.

Abrevieri: Inf. – informatori.

Dorina Onica (Chișinău, Republica Moldova). Doctorandă, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Дорина Оника (Кишинев, Республика Молдова). Докторант, Центр этнологии, Институт культурного наследия, Академия наук Молдовы.

Dorina Onica (Chisinau, Republic of Moldova). PhD Candidate, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: dorinaonica@yahoo.com

Carolina COTOMAN

VESTIMENTAȚIA ÎN CADRUL OBICEIURILOR DE ÎNMORMÂNTARE DIN LOCALITATEA CRIHANA VECHE, RAIONUL CAHUL

Rezumat

Vestimentația în cadrul obiceiurilor de înmormântare din localitatea Crihana Veche, raionul Cahul

Studiul reprezintă o scurtă descriere a vestimentației în cadrul obiceiurilor de înmormântare din localitatea Crihana Veche, raionul Cahul. Accentul a fost pus pe vestimentația defunctului și a actanților din cadrul ritualului de trecere. A fost făcută o analiză a obiceiurilor legate de straiele răposatului, dar și a actanților în imaginarul tradițional, exemplificând și analizând vestimentația în cadrul obiceiurilor de înmormântare ale diferitor popoare din diferite perioade.

Cuvinte-cheie: obiceiuri de înmormântare, Crihana Veche, vestimentația defunctului, imaginarul tradițional.

Резюме

Краткое описание одежды в рамках похоронной обрядности в селе Крихана Веке района Кахул

Исследование представляет собой краткое описание одежды в рамках погребальной обрядности села Крихана Веке района Кахул. Основное внимание уделяется одежде покойного и участников обряда ухода в мир иной. Рассмотрены обычаи, связанные с одеждой как покойного, так и участников обряда в традиционном представлении, с приведением примеров и

анализа одежды в рамках похоронной обрядности у различных народов в разные периоды.

Ключевые слова: похоронная обрядность, Крихана Веке, одежда покойного, традиционное представление.

Summary

A brief description of clothing in burial customs in the locality of Crihana Veche, district Cahul

The study represents a brief description of clothing in burial customs in the locality of Crihana Veche, district Cahul. Emphasis was placed on the clothing of the deceased and of the actors of the rite of passage. The habits related to the clothes of the deceased and of the actors were analyzed in the traditional imaginary by exemplifying and analyzing the burial customs of the peoples in different periods.

Key words: habits of funeral, Crihana Veche, clothing of the deceased, traditional imaginary.

Însoțind omul în toate împrejurările vieții sale, cotidiene sau festive, din copilărie până la bătrânețe, *vestimentația* unui popor sau a unei localități, în cazul nostru satul Crihana Veche din raionul Cahul, constituie nu numai un ansamblu material cu funcții practice,